

V. M. GARŞİN’İN SANAT DÜNYASINDA OSMANLI-RUS SAVAŞI (1877-1878)

Zeynep ZAFER*

ÖZ

Osmanlı-Rus Savaşı’na gönüllü olarak katılmış olan Vsevolod Mihayloviç Garşin, ilk savaş öyküsünden birkaç ay sonra adından söz ettirmeyi başarır. Cephelerdeki Osmanlı askerlerine dair izlenimleri sayesinde yazdığı öykülerinde samimi ve insancıl bir anlatım kullandı. V. M. Garşin, konuya bu şekilde yaklaşan birkaç Rus yazarından biridir.

Anahtar Kelimeler: V. M. Garşin, Osmanlı-Rus Savaşı, askerler, öykü.

THE OTTOMAN-RUSSIAN WAR (1877-1878) IN THE ART OF V. M. GARSHIN

ABSTRACT

Vsevolod Mihailovic Garshin, who had attended the Ottoman-Russian War as a volunteer, managed to make a name for himself a couple of months after his first story about the war. He used a sincere and humanistic way of narration in his stories which he wrote by the help of his impressions about the Ottoman soldiers at the fronts. With this attitude he is one of the few Russian writers who have this kind of approach to the subject.

Keywords: V. M. Garshin, Otoman-Russian War, soldiers, story.

Giriş

Türkiye’de hemen hemen bilinmeyen nesir yazarı ve eleştirmen Vsevolod Mihayloviç Garşin’in (1855-1888) eserlerinde ve mektuplarında

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Bulgar Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, Ankara, E-mektup: zkelesh@gmail.com; zzafer@ankara.edu.tr.

ele aldığı kadarıyla savaş, dünyaya hâkim olan topyekûn felaketin bir göstergesi, sağlıklı mantığa ve düşünceye ters düşen korkunç bir olgudur. Trajik gerçeklerle dolu olan hayatın kötü tarafları her zaman galip gelmektedir. Sanatçı, dünyanın ve insanoğlunun mükemmel olmamasından üzüntü duymakta, insanların acılarını ve sıkıntılarını içtenlikle paylaşmaktadır.

Birçok öyküsünde olduğu gibi Osmanlı-Rus Savaşı (1877-1878) ile ilgili olanlarda da sanatçının hayatından alınmış pek çok ayrıntı yer almaktadır. V. M. Garşin'in savaşa katılmadan önce Osmanlılara/Türklere¹ olan yaklaşımı genel olarak Rus halkınıninkine yakın ve Rus edebiyatında yer aldığı şekilde olumsuzdur. Yazarın Osmanlı-Rus Savaşı'na katılmış olmasının, onun Osmanlılarla ilgili olumsuz imajının belirgin bir ölçüde değişmesini sağladığı çok açıktır. İvanov gibi genç karakterleri de savaşın gerçek yüzünü görünce, bu felaketin suçsuz insanların öldürülmesinden, yaralanmasından ve acı çekmesinden başka bir işe yaramadığını anlamaya başlar. Savaş, birilerinin ölmesi ve bunun karşılığında birilerinin kurtulmasından ibarettir, bu nedenle de anlamsızdır.

1. Otuz Üç Yıllık Ömre Kuşbakışı

V. M. Garşin'in aristokrat ataları, Çar III. İvan döneminde Hıristiyanlığı kabul eden Altın Ordu mensubu Mirza² Garşa'nın soyundandır.³ Çocukluk dönemi zorluklar içinde geçer. Annesinin isteği doğrultusunda başlatılan hukukî mücadele sonucu henüz beş yaşındayken ailesi parçalandığı için sevdiği iki kişinin kavgaları arasında kalır. Önce annesiyle, sonra babasıyla ve son olarak yine annesiyle yaşayan küçük çocuğun ilk anımsadıkları, tüm mevsimlerde kupalarla yapılan o uzun yolculuklardır. *Özgeçmiş* (Avtobiografiya) adlı kısa yazısında kendisinin de işaret ettiği gibi, bu olayların karakterine yansımaları kaçınılmazdır.⁴ Beş yaşından sekiz yaşına kadar babasıyla yaşayan Garşin'in üzerinde herhangi

¹ V. M. Garşin Osmanlı ve Osmanlı Devleti yerine Rusya'da yaygın olduğu şekilde Türk ve Türkiye kullanmaktadır.

² Bazı Türk topluluklarında ve İran'da kullanılan bir soyluluk sıvanı (Güncel Türkçe Sözlük).

³ Pyotr Aleksandroviç Nikolayev, *Russkiye pisateli 1800-1917. Biografiçeskiy Slovar* - 1, Bolşaya russkaya entsiklopediya, Moskva 1992, s. 527; Vsevolod Mihayloviç Garşin, *İzbrannoe. Rasskazı, oçerki, stati*. Sred.-ural. kn. izd-vo, Sverdlovsk 1985, s. 3.

⁴ Garşin, *İzbrannoe. Rasskazı, oçerki, stati*. s. 4; Semyon Yosifoviç Maşinskiy, "Talantçeloveçeskiy", içinde: *Garşin V. M. İzbrannoe, Rasskazı, oçerki, stati*. Sred.-ural. kn. izd-vo, Sverdlovsk 1985, s. 335.

bir kontrol söz konusu değildir. Bu nedenle de Garşin, hiçbir zaman okumadığı kadar dergi ve yaşına uygun olmadığından anlaması imkânsız olduğu için daha sonra zararlı olarak değerlendirdiği V. Hugo, N. G. Çernişevskiy, N. V. Gogol, A. S. Puşkin, M. Yu. Lermontov'un vb. yazarların birçok eserini okur.⁵ 1863 yılında eski kocasıyla yıllarca sürdürdüğü hukuk savaşını kazanan annesi V. M. Garşin'i son olarak babasından aldığımda Petersburg'a götürür ve bundan sonra bazı aralıklar dışında yazar yaşamını başkentte sürdürür.

Lise yıllarında da çok fazla kitap okuyan V. M. Garşin'in hayatının sonuna kadar belirli aralıklarla etkisini gösteren psikolojik rahatsızlığı ilk defa bu dönemde ortaya çıkar. Gördüğü psikolojik tedavi nedeniyle lise öğrenimi uzar. Eğitim süresince çok iyi kompozisyon yazar ve matematik dışındaki fen bilimlerine büyük ilgi gösterir.⁶ Öğrenciler tarafından çıkartılan lise gazetesinde edebiyat alanında yaptığı ilk denemelerini yayımlar. Mezun olduğu lisenin statüsü değiştirildiği için sosyal ve fen bilimlerinin öğretildiği üniversitelere ve tıp akademilerine kaydını yaptırmaması mümkün değildir. Yalnız teknik eğitim veren fakültelelere devam etme hakkına sahip olan genç Garşin, mühendis olmayı hiç düşünmediği halde 1874'te kaydını Maden Mühendisliği Fakültesine yaptırır.⁷

V. M. Garşin, edebiyata olan ilgisini üniversitede de sürdürür. 1876 yılında *Molva* dergisinde *Enskiy Belediye Meclisinde Gerçek Bir Hadise* (Podlinnaya istoriya Enskogo zemskogo sobraniya) başlıklı belgesel nitelikli mizahi öyküsünü R. A. takma adıyla yayımlar. Ancak yapılan hata sonucu bu denemesi R. A. yerine L. A. imzasıyla çıkmıştır.⁸ Aynı zamanda bazı genç ressamlarla tanışıp arkadaşlık kuran V. M. Garşin, *Novosti* gazetesinde bu sanatçıların resim sergileriyle ilgili yazılar da yayımlamaya başlar.⁹

Nisan-Ağustos 1877 döneminde Osmanlı-Rus Savaşı'na katılan V. M. Garşin'in cephede yazmaya başladığı ve tedavi gördüğü hastanede

⁵ Garşin, *İzbrannoe. Rasskazı, oçerki, stati.* s. 5; Vladimir İliç Porudominskiy, *Grustniy soldat, ili jizn Vsevoloda Garşina*, Kniga, Moskva 1986, s. 138, 144-147.

⁶ Garşin, *İzbrannoe. Rasskazı, oçerki, stati.* s. 5-6; Maşinskiy, *a.g.m.*, s. 335.

⁷ Garşin, *İzbrannoe. Rasskazı, oçerki, stati.* s. 4; Maşinskiy, *a.g.m.*, s. 335; Nikolaev, *a.g.e.*, s. 527.

⁸ Vsevolod Mihayloviç Garşin, *Soçineniya. Rasskazı, oçerki, stati, pisma*, Sovetskaya Rossiya, Moskva 1984, s. 368; Porudominskiy, *a.g.e.*, s. 138, 141.

⁹ Maşinskiy, *a.g.m.*, s. 336; Nikolaev, *a.g.e.*, s. 527.

tamamladığı¹⁰ *Dört Gün* (Çetire dnya-1877) adlı öyküsü, büyük yazar M. E. Saltıkov-Şçedrin'in yönetiminde çıkan ünlü *Oteçestvenniye zapiski* dergisinde yayımlanır. Eser, o zamana kadar kimsenin tanımadığı genç yazara büyük ün kazandırır. Kısa bir süre için katıldığı savaş V. M. Garşin'i öylesine etkiler ki, yalnızca *Dört Gün*'de değil bundan sonraki eserlerinde de insanoğluna zarar veren bir unsur olarak sık sık yer alacaktır. Ülkesinin çağdaş sorunlarını ortaya koyan *Vaka* (Proişşestvie-1878) öyküsünden sonra *Korkak* (Trus-1879) adlı eserinde yeniden savaş konusuna döner. Bunun dışında yazmayı planladığı *İnsanlar ve Savaş* (Lyudi i vojna) öykü dizisinin ilk ve tek bölümünü oluşturan *Emir Eri ve Subay* (Denşçik i ofitser - 1880) ve *Er İvanov'un Hatıralarından* (İz vospominaniy ryadovogo İvanova-1882) eserleri de Osmanlı-Rus Savaşı ile ilgilidir.

Bu arada, 1879 yılında yeniden alevlenen hastalığı¹¹ kontrol edilemez hale gelince, 1880 yılında yine psikiyatride tedavi görür.¹² Tedaviden sonra 1882 yılına kadar yakın bir akrabasının yanında Herson kazasının bir köyünde yaşar ve doktorların tavsiyesi üzerine yazarlıktan kendini uzak tutmaya çalışır.¹³ Genç sanatçı bu dönemde artık Rusya'nın en ünlü yazarları arasında yerini almıştır. Bunun sonucunda L. N. Tolstoy'la tanışma imkânı bulur¹⁴ ve İ. S. Turgenyev tarafından da bir yaz boyunca malikânesinde kalması için davet edilir.¹⁵ 1883 yılı, V. M. Garşin'in hem özel hayatı hem de sanatı açısından büyük önem taşır. Bu yılda evlenir ve sanatına büyük önem verdiği İ. S. Turgenyev'in anısına ithaf ettiği en ünlü öyküsü olan *Kırmızı Çiçek* (Krasny tsvetok) adlı eserini yayımlar.¹⁶

Ancak sağlık durumu gittikçe kötüleşen V. M. Garşin, bir türlü iç huzuru bulamamakta ve büyük bir ümitsizliğe kapılmaktadır. Çok duygusal olan sanatçı yaşarken de, yazarken de öylesine büyük acılar çekmektedir ki hassas yapısının daha fazla dayanması mümkün değildir. Yeniden bunalımda olduğu 1888 yılında intihar ederek hayatına son verir.

¹⁰ Garşin, *Soçineniya. Rasskazı, oçerki, stati, pisma*, s. 370-374. Garşin, birliğine katılmak için 4 Mayıs'ta Kişinev'e (bugünkü Moldova'nın başkenti) ulaşır. Sonra birlikle Romanya toprakları üzerinden Tuna Nehri'nin güneyindeki bölgeye doğru yola çıkar. 11 Ağustos'ta bacağında yaralanınca cepheden ayrılır.

¹¹ Aynı yerde, s. 383-387.

¹² Maşinskiy, *a.g.m.*, s. 342, 344; Nikolaev, *a.g.e.*, s. 528.

¹³ Garşin, *Soçineniya. Rasskazı, oçerki, stati, pisma*, s. 383.

¹⁴ Aynı yerde, s. 391, 405.

¹⁵ Aynı yerde, s. 397-399.

¹⁶ Garşin, *İzbrannoe. Rasskazı, oçerki, stati*. s. 7; Maşinskiy, *a.g.m.*, s. 344.

2. Dönemin Sosyokültürel Yapısı

V. M. Garşin'in hastalığı hem hassas yapısına hem küçük yaşlarda yaşadığı ailevi sorunlara hem de Rusya'nın sosyal ve siyasî şartlarına bağlıdır. Sanatçının bilinçli yılları ve yazarlığı, Rusya'nın tarihinin en karanlık dönemlerinden biri olan 19. yüzyılın 70'li ve 80'li yıllarına denk gelmektedir. Sanatçının da sempatiyle yaklaştığı halkçıların sıradan insanlara yakın olma konusundaki hayalî teorileri başarısızlıkla sonuçlanmış, halkçı temsilcileri ümitsizliğe ve hayal kırıklığına uğramıştır.¹⁷ Kendilerine karşı alınan sert önlemlere karşılık terörizme başvuran bazı halkçılar, Rus hükümetinin baskısını daha da arttırmasına ve birçok vatandaşın tepkisine yol açmıştır. Özellikle de 1 Mart 1881 yılında Çar II. Aleksandr'a karşı düzenlenen suikasttan sonra halkçı çevrelerde sürdürülen terörün yararlı olduğu fikrine dair güven azalmış ve ümitsizlik daha da artmıştır. Rusya'nın genç nesli, çıkış yolu bulamamaktadır. Genç sanatçı V. M. Garşin de aynı ümitsizliğe kapılmakta ve yaşadığı ruhsal bunalım gittikçe yoğunlaşmaktadır.

V. M. Garşin terörü desteklemez ancak, halkçı çevrelerin halka yakın olma ve halk için kendini feda etme düşüncelerini benimser. Bu nedenle de halkçılıkla ilgili fikirlerini sık sık öykülerinde işler. Bir yazar olarak halkçı çevrelere sempati duyan V. M. Garşin, zamanla onların izlediği yolun bir çıkmazdan başka bir şey olmadığını, yani çözüm getiremeyeceği fikrini kabul etmek zorunda kalır. Ayrıca eserlerinde onların Rusya'nın ve halkın daha iyi bir geleceğe ulaşması adına yaptıkları fedakârlıklarından çok fazla etkilendiği açıkça görülmektedir.

N. A. Troitskiy'e göre Halk İradesi (Narodnaya volya) adlı partinin 1878'de başlattığı "kızıl terörü", Çarlığın onlara karşı yürüttüğü "beyaz terör"den ileri gelmektedir. Hükümet, 1874-1878 yılları arasında barışçıl bir propaganda yürüten halkçılara karşı sert önlemler almış ve yalnızca 1874'te 8000 kişi tutuklanmıştır. Rusya'nın tarihinde bu en kapsamlı siyasî dava sonucunda 193 kişi ceza alırken bunun yanı sıra soruşturmalar süresince 94 kişi intihar etmiştir.¹⁸

Çar II. Aleksandr, Rus köylülerin isyanlarını (1861) da kanlı bir biçimde bastırmıştır. Bununla birlikte Rusya'nın sınırları içinde yer alan

¹⁷ Maşinskiy, *a.g.m.*, s. 334.

¹⁸ Nikolay Alekseyeviç Troitskiy, "Narodnaya volya" i yeyo "Krasniy terror, <http://www.memo.ru/history/terror/troickij.htm> (02. 09. 2017).

Polonya, Litvanya ve Beyaz Rusya’da meydana gelen halk isyanları daha da sert bir biçimde bastırılmış ve yalnızca Polonya’dan 18000 kişi yerlerinden alınarak başka yerlere sürülmüştür. Birçok vatandaşını astıran Çar II. Aleksandr halk tarafından “Veşatel” (“Astıran” ya da “Asan”) lakabıyla “ödüllendirilmiştir”. Halk İradesi üyeleri halka karşı yapılan baskılardan sorumlu tuttuğu çara karşı 8 suikast düzenler ve sonuncusunda amaçlarına ulaşır.¹⁹

İç sorunlarını çözemeyen Çar II. Aleksandr önderliğindeki Rusya hükümeti halkın dikkatini, yaşanan kargaşadan uzaklaştırabilmek ve İstanbul Boğazı’na sahip olabilmek için ülkedeki Panslavist çevrelerin ve çoğu aydının desteğini alarak Osmanlı Devleti’ne karşı yoğun bir faaliyet yürütür. Propaganda araçları olarak resim sanatı ve edebiyat devreye sokulur, Osmanlıların acımasızlığı, gaddarlığı konusunda mitoslar yaratılır. Osmanlı yönetiminin ve Osmanlıların/Türklerin/Müslümanların kötü imajını içeren eski ve yeni birçok gerçek dışı resim ve tablonun önemi ve halk üzerindeki olumsuz etkisi 19. yüzyılın ikinci yarısında hiç olmadığı kadar artar. Halkı düşmanlığa sevk eden propaganda yazıların sayısındaki büyük artış dikkat çeker. Rusya’da bireye aşılana yoğun nefret, sadece Osmanlı Devleti veya Osmanlı yönetimini değil Müslüman olan herkesi kapsamaktadır.

Rusya sınırları içinde yaşayan diğer Slav halklarının özgürlüklerini kısıtlayan, isyan edenleri de yok etmeye çalışan Çar II. Aleksandr, Balkanlar’daki Slavları Osmanlılardan kurtarmak için bu savaşa gerek duyulduğu yolunda temelsiz gerekçeler öne sürer ve vatandaşlarının desteğini almayı başarır. Rus aydınları da genel olarak Osmanlı Devleti’ne karşı hazırlanan savaşı büyük bir heyecanla takip eder. Bu nedenle savaş açılır açılmaz cepheye gönüllü olarak giden Rus aydınlarının sayısı az değildir.

V. M. Garşin’in Osmanlı-Rus Savaşı’na bizzat katılmış olmasının, onun Osmanlılarla ilgili olumsuz yaklaşımının belirgin bir ölçüde değişmesini sağladığı çok açıktır. İ. S. Turgenyev²⁰ ve F. M. Dostoyevski²¹ gibi yazarlardan farklı olarak genç kalemin, öncesinde de Türklerle ilgili çok

¹⁹ Aynı yerde.

²⁰ Zeynep Zafer, “Nekotoriye istoričeskiye zametki po povodu romana İ. S. Turgenyeva “Nakanune”, *Dil ve Edebiyat / Yazık i literatura*, 3 (28), 2000, s. 126-129.

²¹ Dostoyevski’nin bu konudaki görüşleri ile ilgili bkz.: Hüseyin Kandemir, “Dostoyevski Düşüncesinde Türk-İslam Olgusu ve Osmanlı Rus Savaşı Çerçevesinde Doğu Sorunu”, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, Cilt 4, Sayı 8, Ocak 2016, s. 18-20.

çarpıcı şoven görüşleri olmadığı bir gerçektir.²² Ancak V. M. Garşin o dönemde Osmanlı Devleti'ne ve Osmanlılara karşı sempati de duymuyordu. V. M. Garşin'in, savaşa katılmadan önce Osmanlılara yaklaşımı genel olarak Rus halkınıninkine yakın ve Rus edebiyatında yer aldığı şekilde olumsuzdur. Mektuplarından ve öykülerinden anlaşıldığı gibi, savaşa katılmayı arzu eden üniversite öğrencisinin yaklaşımı, yaygın olan geleneksel Rus yaklaşımından çok farklı değildir. Bilindiği gibi Rus kültüründeki Türk imajı olumsuzdur ve ne yazık ki bu imaj günümüzde de yaygındır.²³ Yöneticiler kadar birçok Rus yazar da bu olumsuz imajın oluşmasında büyük rol oynamıştır. Örneğin F. M. Dostoyevski²⁴ gibi bazı yazarlar Osmanlı-Rus Savaşı'nı desteklediği, Osmanlıları düşman olarak gördüğü konusundaki fikirlerini çok açık biçimde toplumla paylaşmaktadırlar. İ. S. Turgenyev,²⁵ İ. İlf ve E. Petrov gibi başka bir grup Rus yazar sansürden ve devletin baskısından çekindiği için ülkelerindeki sosyal durumu eleştirebilmek için Osmanlı Devleti'ni ve Osmanlıları zemin olarak kullanma ihtiyacını duymuştur. Bunun sonucunda birçok yazar edebi eserlerinde son derece kötü özelliklere sahip karakterlere yer vermiş, Osmanlı Devleti'ni oldukça taraflı ve hicvi bir tutumla betimlemiştir. A. S. Puşkin, L. N. Tolstoy gibi çok az sayıda Rus yazar, eserlerinde Osmanlılara sempatiyle yaklaşmıştır.²⁶ V. M. Garşin'in ise cephede yaşadıklarından ve de karşılaştığı Osmanlı askerlerinden olumlu etkilendiği aşikârdır.

3. Toplumsal Gelişmeler ve V. M. Garşin

Üniversite öğrencisi olduğu için savaştan muaf olan V. M. Garşin, birçok Rus genç gibi Osmanlı Devleti'ni ve Osmanlıları gerçek dışı biçimde betimleyen, yıllarca süren bu propagandadan etkilenmiştir.²⁷ Ancak önceden beslediği kin ve düşmanlık duyguları savaşa katılma nedenlerinden sadece bir tanesidir. Kararını nasıl aldığı konusu, V. M. Garşin'in 12-13 Nisan 1877 tarihinde annesine yazdığı mektubunda bir ölçüde aydınlanmaktadır. Henüz 22 yaşında olan genç, şöyle der: “*Anneciğim, yaşıtılarım alınları ve göğüsleri*

²² Garşin, *Soçineniya. Rasskazı, oçerki, stati, pisma*, s. 368-369; *İzbranno. Rasskazı, oçerki, stati*, s. 13-15.

²³ Ataol Behramoğlu, “Obraz turka v russkoj literatüre”, *Bolgarskaya rusistika*, 1-2, 2006, s. 66-75; Maşinskiy, *a.g.m.*, s. 336.

²⁴ Kandemir, *a.g.m.*, s. 17-18.

²⁵ Zafer, *a.g.m.*, s. 126-129.

²⁶ Behramoğlu, *a.g.m.*, s. 66-75; Bu konuda bkz.: Emine İnanır, “Türk ve Rus Yazarlarının Osmanlı-Rus Savaşlarına Yaklaşımları”, *ICANAS XVIII. 38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi 10-15 Eylül, 2007*, Ankara 2007.

²⁷ Garşin, *Soçineniya. Rasskazı, oçerki, stati, pisma*, s. 368-369.

ile mermiler karşısındayken ben okulun duvarları arkasına saklanamam. Beni kutsayın".²⁸ V. M. Garşin'in savaşa katılma kararı, hükümetin ve Panslavist çevrelerin ülke çapında yürüttüğü propagandaya bağlıdır şüphesiz. Fakat mektubunda ifade ettiği gibi bu kararının temelinde bir vatandaş olarak duyduğu sorumluluk ve vatan görevini yerine getirme arzusu da yatmaktadır. Daha sonra genç yazar, bu yöndeki düşüncelerini *Korkak* ve *Er İvanov'un Hatıralarından* adlı savaş öykülerinde çok açık bir biçimde ortaya koyacaktır.²⁹

V. M. Garşin, 1884 yılında kaleme aldığı dört sayfalık kısa *Özgeçmiş*'inde ise, Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne karşı açtığı savaşa katılma kararını üniversite öğrencisiyken arkadaşıyla birlikte nasıl aldıklarını çok çarpıcı bir şekilde dile getirmektedir: "12 Nisan 1877 yılında arkadaşım (Afanasyev) birlikte kimya sınavına hazırlanıyorduk. Savaşla ilgili Manifestoyu getirdiler. Çalıştığımız defterlerimiz olduğu gibi kaldı. Fakülteden ayrılmak için dilekçe verdik ve Kışinev'e doğru yola çıktık".³⁰ Görüldüğü gibi V. M. Garşin zaman geçtikçe ve olgunlaştıkça, savaşa gönüllü olarak katılma kararını artık eleştirel bir tutumla anlatmaktadır. Burada herhangi bir sorumluluktan veya birilerini kurtarma arzusundan kaynaklanan bir yaklaşım değil de, ders çalışmaktan bıkmış ve değişiklik arzu eden iki üniversite gencinin yaklaşımı sezilmektedir. Olgunluğa ulaşmış V. M. Garşin, yedi yıl öncesinde olduğu gibi propagandanın ve romantik düşüncelerin etkisinde değildir. Bu nedenle savaşa katılma sebebini gerçekçi bir anlatımla kaleme almıştır.

Cepheden annesine gönderdiği mektuplarında, sorumluluk duygusunun yanı sıra, savaş sırasında kişiliğini olgunlaştıracığı ve edineceği zengin izlenimler sayesinde bir yazar olarak başarı elde edeceği yönündeki görüşleri de yer almaktadır.³¹ V. M. Garşin, Mayıs 1878'de subay rütbesini alır ve artık Rus silahlı kuvvetleri mensubu sayılır. Ancak bu durumdan da pek hoşnut olmadığı anlaşılmaktadır. Birlikte savaşa katıldığı üniversite arkadaşı V. N. Afanasyev'e yazdığı mektubunda, ordu mensuplarının edebiyatla uğraşmalarının yasak olduğunu dile getirir.³² Bunun yanı sıra V. M. Garşin, maddi sıkıntılar içindedir. Yazarlıktan geçinemeyeceğini bildiği için, subay olarak çalışmak zorunda olduğunun da farkındadır. Mayıs 1878

²⁸ Aynı yerde, s. 368.

²⁹ Garşin, *İzbranno. Rasskazi, oçerki, stati*. s. 8-18, 127-170.

³⁰ Aynı yerde, s. 7.

³¹ Garşin, *Soçineniya. Rasskazi, oçerki, stati, pisma*, s. 371-372.

³² Aynı yerde, s. 374.

tarihinde iş ile ilgili sıkıntılarını dile getirirken, askeriyeden ayrılma nedenlerini şöyle açıklar: “*İkimiz de ordumuzun kötü durumu konusunda yeterince ikna olduk. Biz, ordudan tiksinti duyduğumuz ve orada nefes alamadığımız için ayrılmak istiyoruz!*”³³ Genç yazar Rus ordusu içerisinde tespit ettiği birçok olumsuz olguya da konumuz dışındaki bazı eserlerinde de yer verir.

Sanatçının en çok arzuladığı şey yazmak ve eğitimine yeniden devam edebilmektir. Bu nedenle 18 Eylül 1878 tarihli mektubunda yaralı asker olarak Çariçeden aldığı 200 Rubleyle okul harcını yatırıp derslerine devam edeceği konusunda annesine bilgi verir.³⁴ Bunun yanı sıra sağlık sorunlarını da öne sürerek emekliliğe ayrılmak için büyük çaba gösterir. Belli bir süre hastanede kalan V. M. Garşin durumuyla ilgili sağlık raporu alır. Bundan sonra müracaatı kabul edilir ve yedek subaylığa geçirilir. Ordudan ayrılmayı ne kadar çok istediğini ve büyük bir heyecanla beklediğini, annesine yazdığı 22 Kasım 1878 tarihli mektubundan ve başka kaynaklardan da öğrenmek mümkündür.³⁵

Psikolojik rahatsızlıkları sırasında genelde kaleminden uzak kalmaya mecbur olan³⁶ V. M. Garşin'in kısa hayatı süresince yazdığı toplam 17 öyküsünden 3'ü, Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Osmanlılarla ilgili edindiği izlenimlerini kapsar. Bu eserleri gönüllü olarak katıldığı savaşa karşı hissettiği insanî duygularla doludur. Genç yazarın iç dünyası çok hassas ve kırılığandır. Bu nedenle yalnız birkaç aylık savaş deneyimi, benliğinde derin iz bırakmıştır. Annesine yazdığı bir mektubunda (14 Mart 1879) “*Ölen arkadaşlarım hayattaymışlar gibi şimdi de gözlerimin önündeler, özellikle de kucağında kanlar içinde can veren Fyodorov!*” şeklindeki sözleri bunu kanıtlar.³⁷

O zamana kadar kimsenin tanımadığı genç yazarın *Dört Gün* adlı kısa öyküsü, kendisine büyük şans getirmiş ve hızlı bir biçimde Rus edebiyatına girmesini sağlamıştır. Çünkü eser yalnızca ülkesinde değil, yurt dışında da büyük ilgi ve beğeniyle karşılanmıştır. Öykü yayımlanır yayımlanmaz birkaç Batı diline çevrilmiştir. V. M. Garşin, 19 Şubat 1878 tarihli mektubunda

³³ Aynı yerde, s. 380.

³⁴ Aynı yerde.

³⁵ Aynı yerde, s. 381, 383-384; Garşin, *İzbrannoe. Rasskazı, oçerki, stati*. s. 7; Nikolaev, *a.g.e.*, s. 527.

³⁶ Garşin, *Soçineniya. Rasskazı, oçerki, stati, pisma*, s. 383.

³⁷ Aynı yerde, s. 382.

bundan dolayı hissettiklerini ve şaşkınlığını annesiyle paylaşmıştır: “*Lise arkadaşlarımdan Grubert, dün bana ‘Dört Gün’ adlı öykümün Fransızca, İtalyanca ve İngilizceye çevrildiğini söyledi! Kendin için birçok şey hayal edebilirsin, ancak on sayfalık öykünün bütün Avrupa’nın okumasının mümkün olabileceğini asla hayal edemezsin*”.³⁸

4. Dört Gün Öyküsüyle Başlayan Eleştiri

Genç yazarın ünlü olmasını sağlayan bu öyküsü, içerdiği derin insancıl ruhuyla okuyucuların dikkatini çekmiştir. Daha cephede yazmaya başladığı ve 11 Ağustosta bacağından yaralandığı için bulunduğu hastanede tamamladığı bu eserin konusu, cephede yaşanan gerçek bir olaydan alınmıştır. Bu nedenle konumuz açısından önemlidir. V. M. Garşin, 21 Temmuz 1877 tarihli mektubunda şahit olduğu bir olayı annesiyle paylaşmıştır. O tarihte, bu etkileyici olayın kendi sanatı açısından çok büyük önem kazanacağını henüz bilmiyordu:

“*Bizim taburumuz bulunduğu mevkiden ölüleri toplamak için çarpışmaların olduğu yere (20-22 versta³⁹ ileri) gitti ve orada ben güzel olmayan bir tabloyla karşılaştım (...) Ancak, biz bütün bunlar için ödüllendirildik. Yaralı birini bulduk. Beş gün beş gece çalılarda kırık bacağıyla yatmış. Türkler birkaç kez yanından geçmiş, ancak onu fark edememişler. Sonunda 19 Temmuzda, yani çarpışmalardan beş gün sonra bizim 6. Bölüğümüz bu talihsiz askeri buldu (...). Hayatı tehlikede değildi. İşte buna mucizevî kurtuluş denir!*”⁴⁰

V. M. Garşin’in bu mektubunda aktarılan olay şu andaki Kuzey Bulgaristan topraklarında, Tuna Nehri’nin güneyinde meydana gelmiştir. Büyük ihtimalle 19 Temmuz’dan sonra hadiseyle ilgili bir öykü yazmaya karar veren V. M. Garşin’in ana karakteri İvanov, yaşadıklarını kısa ancak etkileyici bir biçimde aktarmaktadır. Olayın kahramanı, yaralı olarak dört gün boyunca tek başına, acılar içinde, öldürdüğü Osmanlı askerine yakın bir yerde kâh bilincini kaybederek, kâh kendine gelerek hayatta kalma mücadelesi vermektedir. *Dört Gün* öyküsünde Rus askerinin bu zor şartlardaki düşünceleri ve hisleri mükemmel bir şekilde ortaya konulmaktadır. İvanov, yaralanmasından sonra ilk defa kendine geldiğinde bilincini kaybetmeden önceki olanları yavaş yavaş hatırlamaya başlar: “*Bunun yanı sıra ben, orman*

³⁸ Aynı yerde, s. 378.

³⁹ Versta - 1066 metrelik eski bir Rus uzunluk ölçüsü.

⁴⁰ Aynı yerde, s. 383.

*kenarına yakın, güir çalılar arasında onu nasıl fark ettiğimi hatırlıyorum. Devasa, şişman bir Türk idi, güçsüz ve zayıf olan ben ise tam üzerine koşuyordum”.*⁴¹

Öykünün ana karakteri İvanov da yaralanmıştır, kalkması mümkün değildir. Tekrar şuuru açıldığında daha ayrıntılı bir biçimde etrafı inceler: “Gözlerimi açıyorum, aynı çalıları, aynı gökyüzünü görüyorum, ancak bu seferinde gündüzün aydınlığıyla. Benim komşum da burada. Evet, bu bir Türk, bir Türkün cesedi. Ne kadar da iri yapılıdır. Onu tanıdım, bu odur...”⁴² O andan sonra Rus askeri İvanov, yalnız yaralarından değil, suçluluk duygusundan dolayı da büyük acı duymaya başlar.

Yazarın Osmanlılara dair bu düşünme aşamasına nasıl bir süreç sonunda geldiği *Dört Gün* öyküsünde yavaş yavaş aydınlatılmaktadır. Vicdaniyla baş başa kalan İvanov için Osmanlı Ordusuna ait olan bu asker, kesinlikle bir düşman değildir artık. Osmanlı askeri kendisi tarafından öldürülmüş bir annenin oğlu, bir insandır. İvanov, kendi yakınlarını hatırlayınca öldürdüğü gencin de kendisinin gibi ailesi için büyük değer taşıdığını düşünmeden edemez. Özellikle de Osmanlı Ordusu mensubu askerin annesi İvanov’un en çok düşündüğü kişidir. Daha önce bahsettiğimiz gibi savaşta bulunduğu sürede çok büyük değer verdiği ve sevdiği annesiyle sürekli mektuplaşan V. M. Garşin, oğlunu bekleyen Osmanlı askerinin yaşlı annesiyle ilgili olağanüstü güzel, duygusal ve çok etkileyici bir betimleme ortaya koymaktadır: “Önümde benim tarafımdan öldürülen bir insan yatıyor. Onu neden öldürdüm ki? Ölü, kanlar içinde burada yatıyor. Kader onu neden buralara getirdi? Kim o? Belki de onun da benim gibi yaşlı bir annesi vardır. Akşamları yoksul kerpiç evin önünde uzun uzadıya oturup güzelinin, ailenin ekmeğini kazananın, aile reisinin gelip gelmediğini görmek için gözlerini sık sık kuzeye doğru çevirmektedir...”⁴³

Ana karakter İvanov, hareket edemediği için kurtulabileceğinden ümidini kesmiştir. Ölü olan Osmanlı askerinden daha şanslı olmadığını da farkındadır. Çaresiz bir biçimde, kendi durumunun daha feci olduğuna karar verir. Gündüzleri yakıcı güneşin altında kalmaya mecbur ve büyük ağrılar içinde olan ana karakter İvanov’un suçluluk duygusu kendini gösterir ve bundan sonra ruhsal durumu daha da çekilmez bir hal almaya başlar: “Ya ben?

⁴¹ Garşin, *İzbrannoe. Rasskazi, oçerki, stati*, s. 8.

⁴² Aynı yerde, s. 11.

⁴³ Aynı yerde, s. 11-12.

*Benim durumum da farklı değil ki... Hatta şimdi onun yerinde olmak isterdim. Ne mutlu ona! Hiçbir şey duymuyor, ne yaralarından acı, ne yok edici bir keder duyuyor, ne de susuzluk hissediyor... Süngü tam kalbine ulaşmış... İşte askerin ceketinde büyük, kara bir delik var, etrafı da kanla kaplı. Bunu ben yaptım”.*⁴⁴

Birçok öyküsünde olduğu gibi Osmanlı-Rus Savaşı ile ilgili olanlarda da sanatçının hayatıyla ilgili pek çok ayrıntı vardır. V. M. Garşin’in yazma tarzı bu şekildedir, genelde ilgi alanı hayatın içindeki olgulardır. Rus yazarın “(...) aslında şimdiye kadar ressamdan hayat kadınına kadar farklı isimler altında hep kendi şahsımı anlattım”⁴⁵ şeklindeki görüşleri bu konudaki düşüncemizi güçlendirmektedir. Alıntından da yola çıkarak *Dört Gün* öyküsünün genç karakterinin V. M. Garşin’e birçok açıdan benzediğini anlayabiliyoruz. Örneğin, genç yazar gönüllü olarak savaşa katılırken nelere mecbur kalacağıının, acımasız savaşın kendisine neler yaptıracağıının farkında değildir. Tıpkı İvanov’un farkında olmadığı gibi: “Böyle olmasını istemezdim. Savaşmaya giderken ben hiç kimsenin kötülüğünü düşünmüyordum. Benim de insanları öldürmek zorunda kalacağım ile ilgili düşünce, nedense çok uzaktaymış gibi geliyordu. Ben, yalnızca kendi göğsümü mermilerin karşısına bırakacağımı düşünüyordum. Bu nedenle savaşa katıldım ve göğsümü bıraktım”.⁴⁶

V. M. Garşin’in öykü karakterinin vatan borcu, vatan uğruna kendini feda etme gibi eski düşünceleri savaşın gerçek ortamında tamamıyla altüst olur, geçerliliğini ve anlamını yitirir. İvanov, artık sadece cephede olan bitenleri değil, geçmişini de farklı bir açıdan görmeye başlar, daha önce üzerinde durmadığı bazı hadiseleri zihninde yeniden canlandırır. Eskiden hiç önemsemediği birçok gerçeği bir filozof gibi yorumlar ve ilk defa hayatın en önemli taraflarını fark etmeye başlar. Ana karakter İvanov’un ölümle yüzleşmesi, dünya görüşünü oldukça değiştirir.

İvanov, savaşın gerçek yüzünü gördükten sonra korkunç olan bu felaketin, suçsuz insanların öldürülmesi, yaralanması ve acı çekmesi dışında başka bir işe yaramadığını anlamaya başlar: “Sonuçta ne oldu? Aptal, aptal! Ya bu zavallı Mısır köylüsü (üzerinde Mısır üniforma ceketi var), o daha da suçsuzdur”.⁴⁷ (...) Onun suçu ne olabilir ki? Birini öldürmüş olmama rağmen

⁴⁴ Aynı yerde, s. 12.

⁴⁵ Garşin, *Soçineniya. Rasskazı, oçerki, stati, pisma*, s. 383.

⁴⁶ Garşin, *İzbranno. Rasskazı, oçerki, stati*, s. 12.

⁴⁷ Aynı yerde, s. 12.

*benim suçum ne? Benim suçum ne? Neden susuzluktan acı çekiyorum! Susuzluk mu? Bu sözcüğün anlamı ne, kim bilir!'*⁴⁸ Yaralı Rus askerinin kafasında, gittikçe ruhsal dengesini bozan suç ve sorumluluk gibi kavramlar ön plana çıkmaya başlar.

Susuzluktan ölme tehlikesiyle karşı karşıya olan İvanov, askerinin yakınındaki matarasını fark edince büyük acılar içinde sürüklenir ve oraya kadar ulaşmayı başarır. Öyle bir şey olur ki, öldürdüğü kişinin suyu sayesinde hayatta kalma ihtimali doğar: *"İşte matara..., içinde su var, hem de ne kadar çok! Sanırım yarısından fazla. Vay be! Su beni uzun süre idare eder... Ölene kadar! Kurbanım, beni kurtaran sensin!.. Dirseğime dayayıp matarayı açmaya çalışınca, birden dengemi kaybettim ve kurtarıcımın göğsüne yüzüstü düştüm. Ondan artık ağır ceset kokusu geliyordu"*⁴⁹

Dört Gün'ün ana karakteri İvanov, ilk önce kendisinden çok daha güçlü olan Osmanlı askerini öldürmüş, sonra ise ancak o askerinin matarasındaki suyu içerek yakıcı yaz sıcağında hayatta kalmayı başarmıştır. Bunun yanı sıra askerinin silahı ve mermileri kendisine başka bir imkân sağlamaktadır. Bu silah sayesinde, büyük acılardan ve Osmanlıların eline geçerse kötü muameleyle karşılaşacağı korkularından istediği an kurtulabilirdi.⁵⁰ M. V. Garşin, burada okuyucuya çok önemli bir mesaj vermeye çalışır. Kendisi tarafından öldürülen asker, İvanov'un düşmanı değil onun kurtarıcısıdır. Savaş, birilerinin ölmesi ve bunun karşılığında birilerinin kurtulmasından başka bir şey değildir, bu nedenle de anlamsız ve aynı zamanda dehşet vericidir.

Ara sıra Ruslar tarafından bulunabileceği, yakınlarıyla karşılaşabileceği, vatanına yeniden kavuşabileceği ümidi yaralı İvanov'un bilincinde belirir. Bu ışık öykü karakterini yaşadığı korkulardan uzaklaştırır ve içindeki dayanma gücünü arttırır. Ancak çaresizlikten gözyaşlarına hâkim olamadığı anlar da yaşar.⁵¹ Kendine yönelttiği suçlamalar, hissettiği acılar sürekli devam etmektedir. Sonunda Rusya Çarlığı'nın açmış olduğu bu savaşın ne kadar anlamsız olduğunu anlar. Çünkü kendisi gibi bu savaşa katılanlar cinayet işlemekten başka hiçbir şey yapmamaktadır. Onlar katildir:

⁴⁸ Aynı yerde.

⁴⁹ Aynı yerde, s. 13.

⁵⁰ Aynı yerde, s. 13-15.

⁵¹ Aynı yerde, s. 13, 15-16.

ZEYNEP ZAFER

“Hiçbir şey değişmedi, yaralarımın ağrı hissediyorum, komşum da hep öyle kocaman ve hareketsiz yatıyor. Onu düşünmeden yapamıyorum. Değer verdiği herkesi ve her şeyi bırakıp buraya gelmek için binlerce kilometre yürüyen, açlık çeken, üşüyen, sıcaktan mahvolan kişi ben miyim? Sonuçta bu zavallının ölmesi için mi bu acılar içinde kıvraniyorum? Yani ben bu cinayeti işlemekten başka silahlı kuvvetlerimiz için yararlı herhangi bir şey yaptım mı ki? Katilsin, katil!.. Katil olan kim? Ben!”⁵².

V. M. Garşin’in *Dört Gün* adlı kısa öyküsünde, sürekli olarak karakterin geçmişi ve o anı arasındaki büyük fark üzerinde durulmaktadır. Geçmişte İvanov kendi hayatını feda etme hayaliyle savaşa katılmıştır, ancak şimdi başka birinin hayatına son vermiştir. Geçmiş adeta bir hayalden ibarettir, oysa şu an fazlasıyla gerçek ve korkunçtur. İvanov’un geçmişte attığı yanlış adım, şimdi katil olmasına sebep olmuştur.⁵³ Hiçbir zaman üzerinden atamayacağı bir insanlık suçu işlemiştir. Bu nedenle asla huzur bulamayacaktır.

Tıpkı yazar V. M. Garşin gibi Osmanlı-Rus Savaşı’na gönüllü olarak katılan öykü karakteri İvanov da Kışinev’de toplanan binlerce asker arasında, kendisi gibi gönüllü olarak savaşa giden sadece birkaç kişinin olduğunu şimdi hatırlamaktadır. Diğer askerlerinin ise evlerinde kalmayı tercih ettikleri halde, mecbur oldukları için harbe katıldıklarını, görev icabıyla savaştıklarını düşünmektedir.⁵⁴ Bu düşünceleri İvanov’u pişmanlık aşamasına kadar götürmektedir. İvanov, hem acılar içinde kıvranmakta hem katil olduğu düşüncesinden kurtulamamakta hem de öldürdüğü kişinin cesedinin sıcak havanın etkisinden nasıl değiştiğini ve çürüdüğünü sürekli olarak izlemek zorunda kalmaktadır. Kurbanından gelen ceset kokusundan fazlasıyla rahatsız olsa da, ondan uzaklaşmak mümkün değildir.⁵⁵ Yakınındaki ceset hayatın anlamsızlığını, savaşın acımasızlığını hatırlatır, kendisinden utanç duymasına sebep olur.

Annesine yazdığı mektuptan, yazarın söz ettiği ve bu öykünün prototipini oluşturduğu askerin kurtulduğunu anlıyoruz. Ancak bacağına kesilip kesilmediği ile ilgili herhangi bir bilgi verilmez. Öykünün ana

⁵² Aynı yerde, s. 14.

⁵³ Vsevolod Grigoryeviç Averin, *İstoriya russkoy literaturı*, Cilt 4, Nauka, Leningrad, 1974, s. 129.

⁵⁴ Garşin, *İzbrannoe. Rasskazi, oçerki, stati*, s. 14.

⁵⁵ Aynı yerde, s. 15.

karakteri İvanov ise, Rus askerleri tarafından bulunduktan sonra hastaneye gönderilir ve burada bir bacağını kaybeder. Bunun gerçekle bir ilgisinin olup olmadığı bilinmez. V. M. Garşin'in İvanov'u bu olay sonucunda sakatlanmış olarak vermeyi tercih etmesi bizim açımızdan önemli bir ayrıntıdır. Yazarın, işlemiş olduğu cinayetin bir sonucu olarak ana karakterini cezalandırdığını düşünebiliriz.

5. Hümanist Duruşla Klişeleri Kırmak

V. M. Garşin'in Osmanlı-Rus Savaşı ile ilgili *Korkak* adlı ikinci öyküsünün ana karakteri, çevresindekilerden farklı olarak Rus askerlerinin verdiği kayıplardan, bir başka deyişle savaştan gelen kötü haberlerden aşırı etkilenmektedir. Öykü karakteri buna anlam verememektedir. İnsanlar, bir tren kazasında veya bir cinayet sonucunda ölenlere karşı derin bir acıma duygusu hissederken savaşta ölenlerle ilgili haberlere karşı neden soğukkanlı yaklaşarak kayıtsız kalmaktadırlar?⁵⁶

V. M. Garşin'in *Korkak* adlı eserindeki ana karakter de yazar gibi bir üniversite öğrencisidir. Gönüllü Polis Kuvvetlerinde kayıtlı olduğu için reddettiği savaşa alınmayacağını, dolayısıyla kimseyi öldürmek zorunda kalmayacağını düşünmektedir. Ancak tıp öğrencisi olan arkadaşı, olayları daha gerçekçi değerlendirmekte ve savaştan kaçmasının mümkün olamayacağı konusunda kendisini şöyle uyarmaktadır: “*Sen tüm benliğininle savaşa karşı çıkıyorsun ama savaş, silahı omzuna atarak ölmeye ve öldürmeye gitmen için seni zorlayacaktır*”.⁵⁷

Tüm savaşlara karşı olan, kendisinin başka birini öldürmek zorunda kalacağından büyük kaygı duyan barışsever genç çevresinde “korkak” olarak adlandırılmaktadır. Oysa öykü karakteri ölmekten korkmamakta ancak, Rus halkının savaşta verdiği kayıplardan dolayı bir türlü iç huzuru bulamamaktadır. Halkın yaşamak zorunda olduğu bu ıstıraplarının nedenini bilmek istemektedir. Kendisi için değil insanoğlu adına savaşa karşıdır ve bunu dile getirme hakkına sahip olduğunu düşünmektedir. Üniversite arkadaşının söylediği gibi, fazla zaman geçmeden Gönüllü Polis Kuvvetlerine kayıtlı olanlar da savaşa çağrılmaktadır. Korkak, torpil kullanıp Petersburg'ta

⁵⁶ Aynı yerde, s. 34-35.

⁵⁷ Aynı yerde, s. 35.

bir görevde kalabileceğini bilmekte fakat böyle bir girişimde bulunmak da istememektedir.⁵⁸

Osmanlı-Rus Savaşı'na katıldıktan sonra çok değişen V. M. Garşin *Dört Gün*'de olduğu gibi *Korkak* adlı öyküsünde de, savaşa gidenlerin çoğunun tam olarak nelerle karşılaşacakları konusunda bilgiye sahip olmadıklarını, gerçekleri konuşmaktan kaçındıklarını özellikle belirtmek ister: “*Konuşmalar yalnızca geçmişle ilgiliydi. Gelecek, bizi bekleyen zorluklar, tehlikeler ve acılar hakkında hiç kimse konuşmuyordu. Hiç kimse Türklerle, Bulgarlarla veya ölümle sonuçlanacağı askerlik göreviyle ilgilenmiyordu*”.⁵⁹

Sonuçta yalnızca kitaplar arasında, yakınların yanında olmayı, eğitimini tamamlayıp topluma bu şekilde yararlı olmayı hayal eden genç üniversite öğrencisi, savaşa katılmaya karar verir ve vicdanen rahatlar. Çünkü katılmazsa yerine başka biri askere alınacaktır. Sonuçta Osmanlı-Rus Savaşı'na gitmek zorunda kalan ana karakter Korkak, hiç kimseyi öldürmeden, birinci çarpışmada hayatını kaybeder ve bu şekilde katil olmaktan kurtulur.⁶⁰ Aslında yazar *Korkak* öyküsünde *Dört Gün* öyküsündeki konuyu daha ileri bir aşamaya taşımaktadır. *Dört Gün* öyküsünün ana karakteri İvanov katil olmaktadır ve bu acıyla yaşamını sürdürecektir. Oysa Korkak, daha ilk çarpışmada bilinçli olarak ölümü tercih etmekte ve suç işlemeyen hayata veda etmektedir. V. M. Garşin barışsever gencin bu trajik ölümünü ele alan eseriyle Osmanlı-Rus Savaşı'ndan (dar anlamda) ve tüm savaşlardan (geniş anlamda) sorumlu olanlara doğrudan eleştiri yöneltmektedir.

V. M. Garşin'in, Osmanlı-Rus Savaşı ile ilgili 1882'de kaleme aldığı *Er İvanov'un Hatıralarından* adlı üçüncü öyküsünde de yazarın hayatından alınmış bazı ayrıntıları bulmak mümkündür. Daha öykünün başında verilen bilgilere göre Er İvanov V. M. Garşin gibi Kışinev'e 4 Mayıs 1877 tarihinde varmaktadır, bir üniversite öğrencisidir ve gönüllü olarak savaşa katılmaktadır. Sözü edilen diğer iki eserinde olduğu gibi bu öyküsünde savaşa karşı büyük bir eleştiri söz konusu olmasa da, *Er İvanov'un Hatıralarından* eserinde de değerli fikirler bulmak mümkündür. Bu öyküde Osmanlılara çok az yer verilmektedir. Fakat V. M. Garşin Osmanlı-Rus Savaşı'na katılan Rus

⁵⁸ Aynı yerde, s. 39-40, 46.

⁵⁹ Aynı yerde, s. 50.

⁶⁰ Aynı yerde, s. 52-53.

askerlerinin içinde bulunduğu kitle psikolojisi konusundaki en gerçekçi ve etkileyici sözlerinden birine yer vermektedir: “Askerlerden her biri, tek başına olsaydı evine dönerdi. Ancak bu kitle, disipline boyun eğerek ve görevin haklılığını anlamadan, tanımadığı düşmana kin duymadan ve cezadan korkmadan, insanoğlunu daha uzun bir süre kanlı savaflara götürecektir, insanların tüm felaketlerinden ve ıstıraplarından sorumlu o bilgisizlik ve bilinçsizlikle gidiyordu”.⁶¹

V. M. Garşin *Er İvanov'un Hatıralarından* öyküsünde halkçı düşüncelerini savaş temelinde ele almaktadır. Ana karakterin (soyadı *Dört Gün*'de olduğu gibi İvanov'dur) savaşa katılma nedeni, Rusya Çarlığının her yerinden gelen genç askerlere karışıp onları tanımaktır.⁶² Dar anlamda asker ve subay, geniş anlamda ise aydın ve halk arasındaki ilişkiler, Osmanlı-Rus Savaşı ortamı çerçevesinde güzel bir biçimde ortaya konmaktadır.

Rus yazar mektuplarında olduğu gibi, öykülerinde de Osmanlı-Rus Savaşı'na katılan Osmanlı askerlerinin gücü ve Osmanlı Ordusunun genel durumuyla ilgili düşüncelerine yer vermektedir. 21 Temmuz 1877 tarihinde annesine “*Burada olağanüstü silahlanmış (Pobodi ve Martini) çok iyi Türk askeri vardı. Mermilere hiç acımazlardı, öyle ki buldukları yerde mermi dolu çinko sandıklar vardı*” şeklinde yazmaktadır.⁶³ Buna benzer bir düşünce de *Dört Gün* öyküsünün kahramanı İvanov'a aittir: “*Benim komşumun etrafında İngiliz yapımı mükemmel silahlar yayılmış durumdadır*”.⁶⁴ Sanatçının *Korkak* adlı öyküsünde de Osmanlı Ordusu ile ilgili bir değerlendirme yer almaktadır. Ordumuzun gücü genel olarak savaş öykülerinde betimlenen Rus askerleri tarafından küçümsenmektedir. V. M. Garşin bunun doğru bir değerlendirme olmadığını kahramanı aracılığıyla ve ifadelerini özellikle seçerek ortaya koymaktadır: “*Bizim askerlerimiz her zaman olduğu gibi olağanüstüdür, ancak düşmanımız da düşündüğümüz gibi zayıf çıkmadı ve savaşın ilanından bu yana dört ay geçmesine rağmen tarafımız hala kesin bir başarı elde etmiş değildir*”.⁶⁵ Bu değerlendirme genç yazarın olgunluğunu, gerçekçi yaklaşımını kanıtlamaktadır. Dönemde uygulanan sansüre⁶⁶ ve Panslavistlerin tepkisine rağmen bazı gerçekleri ortaya koymuş olması yazarın objektif bakış açısını göstermektedir.

⁶¹ Aynı yerde, s. 128.

⁶² Aynı yerde, s. 136.

⁶³ Garşin, *Soçineniya. Rasskazı, oçerki, stati, pisma*, s. 373.

⁶⁴ Garşin, *İzbranno. Rasskazı, oçerki, stati*, s. 13.

⁶⁵ Garşin, *a.g.e.*, s. 34.

⁶⁶ Garşin, *Soçineniya. Rasskazı, oçerki, stati, pisma*, s. 381.

Sonuç

Osmanlı-Rus Savaşı'nın karakterlerinin iç dünyalarında yaratılan tahribat *Dört Gün*, *Korkak* ve *Er İvanov'un Hatıralarından* adlı üç eserde büyük bir ustalıkla ele alınmaktadır. Savaş, bazı ana karakterlerin düşüncelerini tamamıyla değiştirmektedir. İlk başta savaşı, hayatı ve ölümü hiç sorgulamayan öykü karakterleri cephede olgunluğa ulaşmakta, kitle psikolojisinden kurtulmakta ve bilinçli bireyler olarak birçok gerçeği sorgulamaya başlamaktadır.

Türkiye'de hemen hemen hiç bilinmeyen Rus yazar V. M. Garşin'in çoğu karakteri, sözde değil gerçek olarak herkes tarafından kabul gören davaya, göreve, vatana, sanata sadık kalma gibi yüce fikir ve ahlaki normların peşindedir. Ancak söz konusu değerleri hayata geçirmeye çalışırken dünyadaki kötülüğün azalmasına değil, artmasına neden olduklarının farkına varmaktadır. Narin ve duygusal öykü karakterleri hayati önem taşıyan kararlarını genelde iyi duygular içinde verir fakat ortaya çıkan sonuçlar dünya görüşlerini, hayatlarını altüst eder. Yazar sanat aracılığıyla, yaşadığı toplumdaki zıt olguların nedenlerini araştırırken, bunlara bağlı karakterlerin vicdanî uyanışlarını ve ıstıraplarını ortaya koymayı amaçlar ve bunu başarıyla gerçekleştirir. Böylelikle sanatını evrensel boyutlara ulaştırmayı başarır.

KAYNAKÇA

AVERİN, Vsevolod Grigoryeviç, *İstoriya russkoy literaturı*, Cilt. 4, Nauka, Leningrad, 1974.

BEHRAMOĞLU, Ataol, "Obraz turka v russkoy literature", *Bolgarskaya rusistika*. Sayı 1-2, s. 66-75.

GARŞİN, Vsevolod Mihayloviç, *İzbrannoe. Rasskazı, oçerki, stati*. Sred.-ural. kn. izd-vo, Sverdlovsk 1985.

_____, *Soçineniya. Rasskazı, oçerki, stati, pisma*, Sovetskaya Rossiya, Moskva 1984.

V. M. GARŞIN'IN SANAT DÜNYASINDA OSMANLI-RUS SAVAŞI (1877-1878)

İNANIR, Emine, “Türk ve Rus Yazarlarının Osmanlı-Rus Savaşlarına Yaklaşımları”, *ICANAS XVIII*. 38. *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi 10-15 Eylül 2007*, Ankara 2007.

KANDEMİR, Hüseyin, “Dostoyevski Düşüncesinde Türk-İslam Olgusu ve Osmanlı Rus Savaşı Çerçevesinde Doğu Sorunu”, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, Cilt 4, Sayı 8, Ocak 2016, s. 13-21.

MAŞİNSKİY, Semyon Yosifoviç, “Talant-çeloveçeskiy”. İçinde: Garşin V. M., *İzbrannoje. Rasskazi, oçerki, stati*. Sred.-ural. Kn. İzd-vo. Sverdlovsk, 1985.

NİKOLAYEV, Pyotr Aleksandroviç, “Russkiye pisateli 1800-1917. Biografiçeskiy Slovar”, Cilt 1, *Bolşaya Russkaya Entsiklopediya*, Moskva 1992.

PORUDOMİNSKİY, Vladımır İliç, *Grustnyy soldat, ili jizn Vsevoloda Garşina*, Kniga, Moskva 1986.

TROİTSKİY, Nikolay Alekseyeviç “Narodnaya volya” i yeyo “Krasnyy terror, [http:// www.memo.ru/history/terror/troickij.htm](http://www.memo.ru/history/terror/troickij.htm), (02.09.2017).

ZAFER, Zeynep, “Nekotoriye istoriçeskiye zametki po povodu romana İ. S. Turgenyeva “Nakanune”, *Dil ve Edebiyat / Yazık i literatura*, 3 (28), Bakı 2000, s. 126-129.